

POSTANOWIENIE

22 grudnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski

na posiedzeniu niejawnym 22 grudnia 2025 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa Bank spółki akcyjnej w W.
przeciwko P.D.
o zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej P.D.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 18 kwietnia 2024 r., VII AGa 354/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. nie obciąża pozwanego kosztami postępowania kasacyjnego;**
- 3. przyznaje adwokatowi M.M. od Skarbu Państwa
- Sądu Apelacyjnego w Warszawie kwotę 8100 (osiem tysięcy
sto) złotych powiększoną o podatek od towarów i usług
we właściwej stawce tytułem wynagrodzenia za pomoc
prawną udzieloną pozwanemu z urzędu w postępowaniu
kasacyjnym.**

(a.z.)

UZASADNIENIE

W skardze kasacyjnej wywiedzionej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 18 kwietnia 2024 r. pozwany wniósł o przyjęcie skargi do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 3 i 4 k.p.c.

Zdaniem skarżącego ze względu na stan zdrowia – w tym sygnalizowaną w postępowaniu chorobę psychiczną – nie był on w stanie skutecznie zgłosić jakichkolwiek wniosków dowodowych na poparcie swoich twierdzeń.

Wskazał, że był wielokrotnie wzywany przez Sądy obu instancji do uzupełnienia braków formalnych wielu pism, ale nie został przez nie pouczony o celowości ustanowienia pełnomocnika z urzędu.

Pozwany podniósł ponadto, że orzekające w sprawie Sądy w sposób rażąco wybiórczy podchodziły do oceny jego pism procesowych, np. nie dostrzegały potrzeby zobowiązania go do sprecyzowania wniosków i twierdzeń polegających na chęci przesłuchania pracowników powoda czy nieuwzględnienia w wysokości roszczenia zaspokojenia się powoda ze składników majątku przypozwanej spółki, pomimo że pozwany poruszał wielokrotnie przywołane wyżej wątki jako istotne dla rozstrzygnięcia sprawy.

W konsekwencji został przez Sąd Apelacyjny realnie pozbawiony możliwości obrony swoich praw, a naruszenie art. 381 w zw. z art. 227 i art. 212 § 2 k.p.c. pozostaje na tyle wyraźne, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Dodatkowo pozwany podniósł, że za oczywistą zasadnością jego skargi przemawia okoliczność, że Sąd Apelacyjny z urzędu nie dopatrył się pozbawienia go możliwości obrony swoich praw przez Sąd pierwszej instancji, a to przez zaniechanie dokonania przez ten sąd stosownych pouczeń w zakresie celowości ustanowienia pełnomocnika w sytuacji, gdy pozwany ewidentnie przejawiał co najmniej braki w swojej zdolności postulacyjnej, a przy tym przedstawiał dokumentację medyczną potwierdzającą ciężką chorobę psychiczną.

W ocenie skarżącego Sąd odwoławczy winien był stwierdzić nieważność postępowania, znieść postępowanie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania, zgodnie z art. 386 § 2 k.p.c., tak aby umożliwić pozwanemu realne podjęcie obrony swoich praw przy pomocy zawodowego pełnomocnika, czego jednak Sąd ten nie uczynił.

O oczywistej zasadności skargi kasacyjnej świadczy również okoliczność, że Sąd odwoławczy z jednej strony przyjął, że najpóźniej w dniu 24 kwietnia 2020 r. pozwany wykrył błąd, a z drugiej pominął, iż *de facto* oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia złożonego pod wpływem błędu skarżący składał wielokrotnie w pismach kierowanych do powoda w dniu 4 czerwca 2020 r., a następnie za pośrednictwem Sądu pierwszej instancji: w sprzeciwie z 8 października 2020 i następne w piśmie z 19 października 2020 r., w piśmie z 26 listopada 2020 r. - wszędzie w tych pismach wskazywał na działanie pod wpływem błędu wywołanym działaniami Banku i uchylał się od odpowiedzialności za zgłaszane roszczenia - a zatem pozwany zmieścił się w okresie roku od wykrycia błędu, co sąd odwoławczy dowolnie pominął, skupiając się jedynie na ostatnim, sformalizowanym oświadczeniu z 24 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia (środek prawny), nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej (zob. np. postanowienia SN: z 22 marca 2007 r., III CZ 16/07; z 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18; z 7 lipca 2022 r., I CSK 2151/22; z 28 września 2023 r. I CSK 6680/22, i z 12 stycznia 2024 r., I CSK 2817/23).

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. „przedsądu” ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 - 4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie wystąpienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione (zob. np. postanowienie SN z 17 czerwca 2021 r., IV CSK 1/21).

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Mając powyższe na względzie podkreślić należy, że cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez prawidłowe powołanie i wyczerpujące uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które - zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. - będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W tym kontekście zauważyć trzeba, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wraz z uzasadnieniem jest odrębną konstrukcyjnie i funkcjonalnie częścią skargi (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) i nie jest rzeczą Sądu Najwyższego poszukiwanie w innych częściach wniesionego środka prawnego argumentów na uzasadnienie podniesionych w nim twierdzeń (zob. postanowienia SN: z 22 kwietnia 2015 r., IV CSK 613/14 oraz z 30 maja 2001 r., III CZ 36/01, OSNC 2002, nr 2, poz. 22).

Odnosząc się w pierwszej kolejności do powołanej w skardze przyczyny kasacyjnej z art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c., stwierdzić należy, że wymieniona tam nieważność postępowania dotyczy bezpośrednio wyłącznie postępowania przed sądem drugiej instancji. Nie oznacza to, że nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji jest obojętna dla ewentualnego przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Ma ona także znaczenie, ale Sąd Najwyższy nie bierze jej pod rozwagę z urzędu (zob. art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy może ją uwzględnić jako spełniającą przesłankę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., o ile strona powoła się w tym zakresie na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej i uzasadni swoje stanowisko zarzucając sądowi drugiej instancji naruszenie art. 378 § 1 i art. 386 § 2 k.p.c. przez pominięcie nieważności postępowania w niższej instancji (zob. np. postanowienia SN:

z 7 maja 2021 r., IV CSK 631/20; z 23 maja 2014 r., II PK 30/14 i z 7 maja 2021 r., IV CSK 631/20).

Problematyka nieważności postępowania ze względu na wystąpienie przyczyny z art. 379 pkt 5 k.p.c. znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym przyjmuje się, że niemożność obrony swych praw zachodzi wówczas, gdy w postępowaniu sądowym pozbawiono stronę, wbrew jej woli, całkowitej możliwości podejmowania lub świadomego zaniechania czynności procesowych zmierzających do ochrony jej sfery prawnej. Nie ma przy tym znaczenia z czyjego powodu pozbawienie możliwości obrony nastąpiło, tj. czy było to efektem działania sądu, strony przeciwnej, czy też osoby trzeciej. Jednocześnie przyjmuje się, że pozbawienie możliwości obrony zachodzi w sytuacji, gdy strona została pozbawiona uprawnień procesowych wskutek wadliwego postępowania innego podmiotu, a nie wtedy gdy strona na skutek własnego działania z uprawnień tych nie skorzystała (zob. np. wyroki SN: z 9 stycznia 2001 r., II CKN 1211/00; z 28 stycznia 2004 r., IV CK 418/02; z 7 lipca 2005 r., II UK 271/04, OSNP 2006, nr 5-6, poz. 95 oraz postanowienie SN: z 8 marca 2002 r., III CKN 461/99 i z 17 lutego 2004 r., III CK 226/02).

Odwołując się do aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego zauważyć można także stanowisko, że choroba lub inna ułomność psychiczna strony sama przez się nie powoduje nieważności postępowania z powodu niemożności obrony przez stronę swych praw (zob. wyroki SN z: 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, 19 lutego 2010 r., IV CSK 318/09 oraz postanowienie SN z 2 grudnia 2015 r., IV CZ 58/15).

Podkreślenia wymaga, że nie dochodzi do nieważności postępowania, jeżeli strona podjęła czynności w postępowaniu sądowym, a doznawała jedynie pewnych utrudnień w obronie swoich praw, związanych z brakiem fachowego przygotowania (zob. postanowienie SN z 27 września 2018 r., I UK 400/17).

Mając powyższe na względzie stwierdzić należy, że okoliczności sprawy nie dają podstaw do przyjęcia, że w sprawie zachodzi nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym.

Wbrew twierdzeniom skarżącego obydwójce pozwani zostali bardzo obszernie pouczeni przez Sąd Okręgowy przy doręczaniu odpisów nakazu zapłaty o swoich prawach i obowiązkach związanych z postępowaniem, m.in. o konieczności przedstawienia twierdzeń i dowodów w sprzeczanie pod rygorem ich pominięcia, jak również o możliwości wystąpienia o przyznanie pełnomocnika z urzędu itp.

Uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia wskazuje przy tym, że Sąd odwoławczy wziął pod uwagę, że pozwany w toku postępowania przed Sądem pierwszej i drugiej instancji występował samodzielnie - bez pomocy profesjonalnego pełnomocnika i podejmował stosowne czynności.

Na rozprawie apelacyjnej 8 listopada 2022 r., po złożeniu przez pozwanego zaświadczenie z 24 października 2022 r. potwierdzającego fakt leczenia się przez niego psychiatrycznie, Sąd drugiej instancji postanowił z urzędu dopuścić dowód z przesłuchania pozwanego na okoliczność sytuacji i stanu jego zdrowia w dacie udzielania poręczenia, przebytych i trwających schorzeń oraz podjętego leczenia, a następnie postanowił z urzędu uzupełnić materiał dowodowy przez ustalenie, gdzie leczył się pozwany, zebranie dokumentacji lekarskiej, a następnie ustalenie, czy jego świadomość w momencie udzielania poręczenia nie była wyłączona na drodze dopuszczenia dowodu z opinii biegłych kardiologa i psychiatry.

Zauważyć także należy, że w toku całego postępowania pozwany samodzielnie składał liczne pisma procesowe – w tym wniósł sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym oraz apelację, a także prezentował twierdzenia i przedstawiał stosowną dokumentację medyczną, których celem było doprowadzenie do oddalenia powództwa. Wyłącza to uznanie, że stan zdrowia pozwanego sprawił, że działał nieporadnie w stopniu, który uniemożliwiłby mu aktywny i świadomy udział w postępowaniu sądowym i tym samym, że był pozbawiony możliwości obrony swych praw.

W tym kontekście przypomnieć należy, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowane jest stanowisko, że brak pouczenia strony działającej osobiście przez sąd na podstawie art. 5 i art. 212 k.p.c. nie prowadzi

do nieważności postępowania, lecz może być przyczyną uchybienia procesowego podlegającego ocenie w kategoriach wpływu na wynik sprawy.

Z art. 5 i art. 212 § 2 k.p.c. nie wynika powinność sądu o charakterze ogólnego obowiązku udzielania w każdym wypadku pouczeń osobom stającym przed sądem, tylko dlatego, że występują bez profesjonalnego pełnomocnika. Udzielenie pouczenia zależy od oceny i uznania sądu uwiarygodnionego konkretną sytuacją procesową i staje się powinnością sądu tylko w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, kiedy zachodzi potrzeba zapobieżenia nierówności podmiotów toczącego się postępowania, a więc wówczas, gdy strona z uwagi na swoją nieporadność i stopień skomplikowania sprawy nie jest w stanie zrozumieć istoty prowadzonego postępowania i podjąć w związku z tym stosownych czynności procesowych (zob. np. postanowienia SN: z 23 marca 2018 r., II CSK 641/17; z 15 stycznia 2019 r., II UZ 35/18, i z 22 września 2021 r., III USK 275/21).

Powołanie się na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) stawia skarżącemu szczególnie wysokie wymagania. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, podzielanym przez doktrynę, oczywista zasadność skargi oznacza, że dla przeciętnego prawnika podstawy wskazane w skardze *prima facie* zasługują na uwzględnienie. Sytuacja taka będzie miała miejsce tylko wtedy, gdy bez wątplenia wystąpiły zarzucane uchybienia, jest pewne, że miały one wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia albo podniesione we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania argumenty oczywiście uzasadniają zasadność wniesionego środka prawnego. Oczywiście jest przy tym tylko to, co można dostrzec od razu - bez potrzeby głębszej analizy czy przeprowadzenia wnikliwych badań lub dociekań. Innymi słowy, podnoszone uchybienia muszą mieć kwalifikowany charakter i być dostrzegalne na pierwszy rzut oka - już nawet przy pobieżnej lekturze skargi (zob. m.in. postanowienia SN: z 27 kwietnia 2006 r., I CZ 15/06; z 7 maja 2010 r., V CSK 459/09; z 15 czerwca 2018 r., III CSK 38/18; z 17 grudnia 2019 r., IV CSK 307/19, z 28 stycznia 2022 r., I CSK 584/22; z 7 czerwca 2023 r., I CSK 742/23; z 20 października 2023 r., I CSK 1673/23).

Podkreślenia wymaga, że przesłanka z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. obejmuje jedynie uchybienia przepisom prawa materialnego albo procesowego, zarzucanym sądowi drugiej instancji w skardze kasacyjnej, o charakterze elementarnym, które polegają w szczególności na oparciu rozstrzygnięcia na wykładni przepisu oczywiście sprzecznej z jednolitą i ugruntowaną jego wykładnią przyjmowaną w orzecnictwie i nauce prawa, na zastosowaniu przepisu, który już nie obowiązywał względnie na oczywiście błędnym zastosowaniu określonego przepisu w ustalonym stanie faktycznym.

Należy też wskazać, że zgodnie z powszechnie aprobowanym w orzecnictwie i nauce prawa stanowiskiem, o przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania w związku z wystąpieniem przyczyny kasacyjnej z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nie decyduje *per se* nawet oczywiste naruszenie konkretnego przepisu, lecz jego skutek polegający na wydaniu oczywiście nieprawidłowego orzeczenia, które nie może się ostać (zob. np. postanowienie SN z 1 grudnia 2023 r., I CSK 5300/22 i przywołane tam orzecznictwo).

Skarżący nie przedstawił przekonujących od razu, widocznych *prima facie*, twierdzeń wykazujących racje podważające rozstrzygnięcie poddane krytyce i zaskarżeniu.

Pozwany nie wykazał, że został pozbawiony możliwości obrony swych praw w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji. Przeciwnie, okoliczności przedstawione powyżej nie wskazują, że Sąd Apelacyjny naruszył ustawę procesową i nie wziął z urzędu pod rozagę nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym, co mogłoby przesądzać o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej pozwanego. Brak jest również podstaw do przyjęcia aby postępowanie przed Sądem Apelacyjnym było dotknięte nieważnością z powodu pozbawienia pozwanego możliwości obrony swych praw.

Także pozostałe argumenty skarżącego nie wskazują, że wystąpiła przesłanka z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie wskazuje na czym konkretnie polegało naruszenie wskazanych tam regulacji ustawy procesowej, ani nie przedstawia argumentów

wskazujących, że zarzucane uchybienia mogły doprowadzić do wydania oczywiście wadliwego orzeczenia.

Co do kwestii uchylenia się przez pozwanego od skutków prawnych złożenia oświadczenia woli pod wpływem błędu, stwierdzić należy, że skarżący nie powołał w przedmiotowym uzasadnieniu wniosku żadnych regulacji prawa materialnego, które mogłyby zostać naruszone przez Sąd odwoławczy. W konsekwencji zagadnienie to nie może być badane na etapie przedsądu.

Bez znaczenia jest przy tym, że skarżący w ramach podstaw wniesionego środka prawnego zarzucił naruszenie określonych przepisów kodeksu cywilnego. Jak zostało to już podniesione nie jest rzeczą Sądu Najwyższego poszukiwanie w innych częściach skargi kasacyjnej argumentów na uzasadnienie przyjęcia jej do rozpoznania.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 102 w zw. z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

O wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi pozwanego tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącemu w postępowaniu kasacyjnym z urzędu orzeczono na podstawie § 2 pkt 1, § 4 ust. 1 i 3 i § 8 pkt 7 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

Maciej Kowalski

(a.z.)

[SOP]